

לב הלכה

יו"ל ע"י מפעל 'שונה הלכות' לחיזוק לימוד הלכה לבני הישיבות בארה"ק

גליון קב
שנה ג'
פרשת בה"ב
תשפ"ה

אליבא דהלכתא

הלכות ומנהגים לחג השבועות (א)

ליל חג השבועות

וכל מי שלא ישן כלל ועוסק בתורה מובטח לו שישלים שנתו.^א

אמירת סדר התיקון

ו. נהגו ברוב המקומות לומר סדר התיקון ליל שבועות, ומקורו קדוש מזהר הקדוש וכתבי האר"י ז"ל. וכתב בספר יסוד ושו"ר העבודה (שער ט"פ) הפסוקים של התנ"ך יאמר עם הטעמים, ויש שכתבו שנכון לעמוד בשעת התיקון בכל מה דאפשר.^ב

ז. לימוד משניות. מצינו מחלוקת האחרונים אם מותר ללמוד משניות בליל שבועות,^ג ומנהג רוב העולם ללמוד משניות.^ד

ח. לאמרו קודם הסעודה. אם יודע שלא יהיה לו פנאי לסיים סדר התיקון בלילה יכול להקדימו לאמרו קודם הסעודה,^ה ואפילו קודם חצות הלילה,^ו והרבה צדיקים נהגו שאם לא עלה בידם

חובת הנשים להמתין בהדלקת הנרות

ג. יש אומרים שנשים הנוהגות להדליק הנרות בכל יום טוב מבעוד יום, מכל מקום בליל שבועות ידליקו אחר צאת הכוכבים,^א אמנם הרבה מקילים בזה שיכולות להדליק הנרות מבעוד יום כמו שנוהגות בכל יום טוב.^ב

דיבורים בטלים בליל שבועות עד 'כתר'

ד. נהגו בהרבה מקומות שלא לדבר שום שיחה בטילה כל הלילה עד אחר אמירת 'כתר' במוסף, כי אז עולין כל קישוטי כלה שעשה בלילה.^א

המנהג לעסוק בתורה כל הלילה

ה. המנהג להיות ער בליל שבועות ולעסוק בתורה,

לטהר את עצמו לרגל

א. חייב אדם לטהר עצמו ברגל ויטבול במקווה, וכל שכן ברגל זה שבו טבלו את עצמם כל ישראל אנשים ונשים,^א ונוהגים ליטול צפרני הידים והרגלים לכבוד טהרת הרגל, ואף שבכל השנה מקפידים שלא ליטול צפרני הידים והרגלים ביום אחד בערב שבועות אינו צריך להקפיד.^ב

לאחר בתפילת מעריב וקידוש

ב. בליל יום טוב שבועות אין לקדש עד שיהיה וודאי לילה דהרי יום טוב שבועות הוא לאחר שבעה שבועות תמימות,^א ולכתחילה גם נשים לא יקדשו קודם הלילה,^ב וכן צריך להקפיד בתפילת מעריב שיתפלל כשבוודאי בלילה.^ג

א. ע"י של"ה (מס' שבועות פ' נר מצוה), וכמו שצוה השי"ת 'לך אל העם וקדשתם'. ב. ע"י ליקוטי מהרי"ח סדר מנהגי חג השבועות, וע"י ש לענין נטילת צפרני ידים ורגלים ביום אחד, שסיפר לו חסיד אחד שראה כן אצל הגה"ק ר' אלימלך מרודניק זצ"ל וכששאל לו על זה, השיב לו הרה"ק הנ"ל שהוא על פי מה שכתב בזוהר הק' דצריך לטהר את עצמו בשבועות כאשר לבעלה, וכן הובא בשם הרה"ק החידושי הרי"ם (שיח שרפי קודש פרשיסחא ערב שבועות). ג. עמק ברכה הובא בשיירי כנסת הגדולה (ס' תצ"ד), ומג"א (ריש הסימן). ד. ע"י שו"ת להורות נתן (ח"ז סי' ל"א), ומבאר דכל זה אף לנשים שלא ספרו ספירת העומר, כיון דחג השבועות שונה משאר ימים טובים שאינו תלוי ביום החודש רק לאחר ספירת שבע שבועות תמימות, ואם כן אף אצל הנשים מתחילת היום טוב רק לאחר המ"ט ימים תמימים ולכן אין לקדש קודם הלילה. ה. ע"י ט"ז (ריש הסימן), ופמ"ג (מש"ז שם). וע"י שו"ת התעוררות תשובה (או"ח סי' רצ"ו) שתמה על הט"ז וכתב טעם אחר להתפלל ערבית בלילה, כיון דמנהגינו להיות ערים בלילה ואם יתפללו מוקדם לא יצאו ידי חובת קרי"ש ואחר התפילה ישכחו מלאמרו ולכן תקנו לאחר זמן התפילה. ו. כיון דנהגו הנשים לברך שהחיינו בשעת הדלקת נרות ובזה מקבלות קדושת היום ונחשב כקידוש (ע"י לוח א"י להגר"מ טיקוצונסקי בשם הגר"ז זלאטניק, ושו"ת מקדש ישראל שבועות סי' ה'). ז. ע"י הליכו"ש (מועדים פ' י"ב אות ב' להגר"ז א), תשובות והנהגות (ח"ד סי' ק"א). ח. ומקורו קדוש מספר זוהר חי (קאמרנא עמוד ל"ה) בשם הבעש"ט הקדוש זצ"ל "ולזהיזהר באזהרות מרן אלוקי קודש הריב"ש טוב להזהר אחר התיקון שעשה בלילה, באזהרה גדולה שלא יפסיק בשום שיחה הנראה כעין בטילה עד אחר שאומר במוסף כתר, כי אז עולין כל קישוטי כלה שעשה בלילה, ויש שכתבו לדייק בדבריו שכתב 'שיחה הנראה כעין בטילה, ומכאן חיזוק לאלו שאינם יכולים לעשות תענית דיבור כגון בעל משפחה וכדומה, שעיקר הענין היא שלא ידברו שיחה בטילה אף שמדברים הדברים הצריכים להם. ט. איתא בזוהר (ח"ב צ"ד ע"ב - ק"י ע"א) חסידים הראשונים היו נעורים כל הלילה ועוסקים בתורה, וכן נהגו רוב הלומדים לעשות כן (ע"י משנ"ב סי' תצ"ד ס"ק א' - ועיין בשו"ע האר"י ז"ל כוונה של שבועות ס"א דע שכל מי שבלילה לא ישן כלל ועיקר והיה עוסק בתורה, מובטח לו שישלים שנתו ולא יארע לו שום נזק"י) **הטעם.** כתב המגן אברהם (ריש הסימן) טעם הדבר על פי פשוט, שישאל היו ישנים כל הלילה והוצרך הקדוש ברוך הוא להעיר אותם לקבל התורה וכדאיתא במדרש (שיר השירים פר' א' י"ב אות ב') לך אנו צריכים לתקן זה (וע"י משנ"ב שם ס"ק א'). וכתב בספר חק יעקב (שם ס"ק א') "בבית מוח"ז הגאון לא נהגו כך ללמוד בעשר, כי עיקר התיקון לא תיקנו רק בפני עמי הארץ שאינם יודעים ללמוד על כן אומרים התיקון" (וע"י שו"ע הרב שם ס"ג ג') ועיקר העסק יהיה בתורה (שבע"פ). י. ע"י כף החיים (שם ס"ק ו' ז'), וע"י ספר לב דוד להחיד"א (פ' ל"א) שכתב 'אשר לא טוב עשו לעשות במה לעצמן ולשנות מנהג כל ישראל' (ע"י יסוד ושו"ר עבודה שער ט' פרק י'). יא. ע"י שו"ת תורה לשמה (ס' ת"ל). יב. **נחלקו האחרונים אם מותר ללמוד משניות בליל שבועות.** יש אומרים דאין ללמוד משניות בסדר התיקון (דלא נזכר חיוב לימוד משניות בדברי האר"י ז"ל, ועוד כתב בחיד"א דמשנה בסוד שפחה דמטרוניתא ובליל זה צריכים לתקן את המטרוניתא, וכ"כ בספר מועד לכל חי להג"ח פלאג"י סי' ח' אות י"ג, מנהגי קאמרנא אות שם"א), ויש אומרים דלמוד משניות (וע"י בהערה הבאה טעם הדבר). יג. בסיפור הבית יוסף עם רבי שלמה אלקבץ נזכר שלמדו משניות וכ"כ בקב הישר פ' צ"ב, והגה"ק המהר"ם א"ש למד משניות בליל שבועות (ע"י זכרון יהודה אות קנ"ח). וע"י שו"ת משנת יעקב (ח"ג בהגהה לס' תצ"ד) תמה על דברי הגה"ק מקאמרנא דהלא המסדר אינו רק איזה מסדר אלא אדם גדול בענקים כשל"ה הק', ומסיים דמאחר שנתקבל הלימוד בקרב אלפי ישראל בוודאי עולה למעלה. יד. וכן נהג הרה"ק ממנוקאטש (דרכי חיים ושלום אות תרל"ח), זוהר חי (קאמרנא דף ל"ה) דנהגו ללמוד קודם סדר תנ"ך ואח"כ באמצע הסעודה האירא. טו. דבליל יו"ט אין קפידא בקריאת פסוקי תורה שבכתב בלילה, ע"י שו"ת רב פעלים (או"ח ח"ב סי' ב' ד"ה ועל), ושו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קנ"ח).

תשובה בהלכה

באניצצן מיט באנען אין באסעס. עס איז אסור פאר א בן חור'ל זיך צו באניצצן מיט דו באנען, און באסעס אפילו ער טוט נישט בפועל א מלאכה פונדעסטעטענסוועגן איז עס אסור משום עובדין דחול וזלזול יו"ט (יוטש"כ פ"ד אות ו' בשם הגרש"א, שו"ת שרגא המאיר ח"ז סי' כ"ז).

שו"ת בא"מ ח"ז עמ' רצ"א, ושש"כ פנ"ט הע' י"ז בשם הגרש"א זצ"ל).
ברמז. עס איז מותר צו זאגן באופן רמז פאר א בן א"י צו טון א מלאכה, דו זעלבע וועג ווי אזוי עס איז מותר צו זאגן פאר א גוי צו טון א מלאכה אין שבת (יוטש"כ פ"ד הע' ג').

בן חור'ל בארץ ישראל

אמירה. א בן חור'ל וואס איז אין א"י אויף יו"ט טאר נישט בעטען פון א בן א"י צו טון א מלאכה פאר אים (וע"י ברכ"י סי' תצ"ו ס"ק ד'), אבער ווען עס איז נישט דא קיין אנדערע ברירה למשל ווען ער דארף האבן דו אי"ר קאנדישאן איז מותר (ע"י

טבילה במקוה בעלות השחר

יג. כתבו המקובלים שיש לטבול באשמורת הבוקר מעט קודם עלות השחר^{יז}, וטובל ארבע פעמים^{יח}, [יש הנוהגים לטבול שוב קודם התפילה^{יט}].

נטילת ידים בעלות השחר

יד. אף שצריך ליטול ידיו כשמגיע זמן עמוד השחר, מכל מקום אם עומד באמצע אמירת התקין אינו צריך להפסיק וליטול ידיו רק יטול אחר שיסיים^כ.

האם יתפלל כוותיקין או ילך לישון לאגור כוח לעבודת התפילה

טו. יש שנהגו להמשיך ולעסוק בתורה אחר עלות השחר ולהתפלל שחרית כוותיקין^{כא}, ויש שנהגו לילך לישון עד זמן התפילה ככל שבת ויום טוב כדי שלא יצא שכרו בהפסדו על ידי מניעת השינה^{כב}, ונכון שיהיה לו שומר שיעוררו לזמן תפילה^{כג}.

כוסות של משקים כדוגמת קפה או תה יברך על כל כוס וכוס ברכה ראשונה ואחרונה^{כד}, ואם יודע מתחילה שישתה תיכף קודם שיעבור שיעור עיכול^{כה}, ימתין ולא יברך בורא נפשות כשגומר שתייתו^{כו}.

להמשיך בלימוד אחר עלות השחר

יב. האוחז באמצע הלימוד ועלה עמוד השחר נחלקו הפוסקים אם צריך להפסיק ולברך ברכת התורה, יש אומרים שאם בדעתו לילך לישון אחר עלות השחר קודם הנץ החמה אינו צריך להפסיק ויכול להמשיך בלימודו, או לומר תהלים^{כז}, ויש אומרים שחייב בברכת התורה מיד בעלות השחר אף אם אוחז באמצע לימודו^{כח}, אבל אם אין בדעתו לילך לישון קודם הנץ החמה חייב לברך ברכת התורה אחר עלות השחר (עי' שו"ת שבט הלוי שם).

מתנמנם באמצע הלימוד

י. כבר כתבנו שלא ילך לישון כלל בלילה הזה ולכן יזהר שלא יתנמנם באמצע הלימוד, ואם נתנמנם כשיעור חצי שעה יטול ידיו ג' פעמים לסירוגין ואין צריך לברך ברכת התורה^{כט}.

ברכה ראשונה ואחרונה כששותה באמצע הלימוד בליל שבועות

יא. הלומד בלילה ושותה באמצע הלימוד כמה

דיני יום חג השבועות

ניעור כל הלילה ואינו מתפלל ותיקין

טז. הניעור כל הלילה ואינו מתפלל ותיקין, לא ילך לישון לפני שיקרא קריאת שמע וימתין עד זמן משיכיר^ל, דהיינו בערך 50 דקות קודם הנץ^{לא}, [ולא יברך ברכת התורה, ויש שכתבו שיכוון לקבל על עצמו עול מלכות שמים ולא ללימוד התורה^{לב}], ואם חושש שמא ירדם קודם שיקרא קריאת שמע יכול לקרות מעלות השחר^{לד}, [ואם הולך לישון אחר עלות השחר אינו מברך ברכת המפילה^{לה}].

יז. וכן לאחר שיקום משנתו יברך ברכת התורה^{לו}, וברכת אלוקי נשמה והמעביר שינה, ויטול ידיו ויברך עליהם ברכת על נטילת ידים ואשר יצר.

ניעור כל הלילה ומתפלל ותיקין

א. נטילת ידים וברכתה. הניעור כל הלילה והולך מיד להתפלל יטול ידיו אחר עלות השחר, ונחלקו הפוסקים אם יברך ברכת על נטילת ידים ואשר יצר, והכריעו האחרונים שלא יברך אלא אחר שעשה צרכיו או הטיל מים^{לז}.

ב. ברכת אלוקי נשמה ומעביר שינה. הניעור כל הלילה והולך מיד אחר כך להתפלל, נחלקו האחרונים אם יכול לברך בבוקר ברכת אלוקי נשמה והמעביר שינה, וכדי לצאת ידי כולם טוב לשמוע מחברו שישן בלילה ואם לאו יברכם לאחר עלות השחר^מ.

ג. ברכת התורה. נחלקו האחרונים בניעור כל הלילה

אם צריך לברך ברכת התורה בבוקר^{מא}, ולכן טוב שישמע מחברו ויכוון לצאת בברכתו ויענה אחריו אמין [ולא יאמר 'ברוך הוא וברוך שמו'], ואחר כך יאמר איזה פסוקים כדי שיהיה נחשב לו כלימוד^{מב}.

יש אומרים שאם ישן שינת קבע בערב יום טוב אחר הצהריים^{מג}, יכול לברך בבוקר אפילו לא ישן כלל בלילה^{מד}, וכן יכול לכוון בברכת התורה של היום שלפניו שיפטרנו רק עד היום הבא ואז מתחייב בברכת התורה מיד כשעלה עמוד השחר^{מה}, וידוע דעת המקובלים שבכל אופן יברך בבוקר^{מז}.

ד. ברכה על טלית קטן. הניעור כל הלילה ולא פשט הטלית קטן, נחלקו הפוסקים אם צריך לברך עליו בבוקר^{מח}, והכרעת האחרונים שספק ברכות להקל ולא יברך עליו (עי' משנ"ב סי' ח' ס"ק מ"ב).

טז. כן נהגו הגה"ק משינאווא וקאלשיץ זיע"א (דברי חנה ח"א הליכות והלכות). יז. עי' שו"ת רב פעלים (ח"א סוד ישרים סי' ט'). יח. אף דנתנמנם חצי שעה ויש דעות הסוברות שצריך לברך ברכת התורה, מ"מ כיון שבדעתו לילך לישון בסוף הלילה נשבת הראשונה לעראי ואינו חייב בברכת התורה (וכבר הארכנו בזה הרבה בגליון לשונו^{מא} תשפ"ה ועי' שו"ת מנח"י (ח"ה סי' ק"ב) ועוד, וטעמו כיון שסו"ס מפסידיים ברכת בורא נפשות על הכוסות הקודמים שעבר מזמן שתייתם שיעור עיכול עפ"ד ביאור הלכה (שם), ועיי"ש עוד נימוקים. כז. דהיינו שצמא אחר שתייתו הראשונה. כא. עי' ביאור"ל (סי' ק"צ סעיף ב' ד"ה אחר). כב. עי' דרכי חיים החדש (אות י"א) שכן הורה הרה"ק מצאנז שמונת ללמוד השינה קודם ברכת התורה אם בדעתו לילך לישון, וע"ע שו"ת מהרש"ג (ח"א סי' ס"ב). ובשו"ת יען יוסף (או"ח סי' שט"ו מצדד להקל להמשיך בלימודו גם אחר עלות השחר. כג. עי' שו"ת שבט הלוי (ח"י סי' ע"ז). כד. עי' זוה"ק (אמור צ"ח), יסוד ושורש העבודה (שם). כה. עי' סדור רבי שבת. כו. עי' מרא דשמעתנתא (אות ר"ה). כז. עי' מט"א (סי' תקפ"ב ס"ע י"ב). כח. עי' זוהר חי (עמ' ל"ה), ושו"ת שבה"ל ח"י סי' מ"ט). כט. סידור יעב"ץ (שער המזרח יו"ט של עצרת אות י'), ועיי"ש שכותב שיחייב עצמו בברכת התורה בשינת קבע. ל. שו"ת בנין עולם (ח"א סי' א') [זיזית נכון שימסור שינתו לאחרים להקיצו משנתו דבכחאי גוונא מותר דומיא דמ"ש הרמ"א סימן רל"ה], אמנם עי' שו"ת שבט הלוי (ח"י סי' מ"ט) שמלמד זכות לאלו שמקלים ואין להם שומר שיעורם "אילו הייתה שאלה כזאת באה לפנינו מה עדיף ספק הרגיל של לא התפלל כלל, וספק קטן דילמא יאחר ע"י שינה מכל מקום רובם ככולם לא מאחרים, היה בוודאי דעת תורה מחייב ג"כ לדחות ספק התפילה של עכשיו כלל לפני ספק איסור שינה לפני התפילה". לא. עי' רמ"א (סי' ד' ס"ע י"ג) ומשנ"ב (שם ס"ק ל') שמאריך בדעות האחרונים. לב. פלוגת האחרונים בניעור כל הלילה אם יברך ברכת אלוקי נשמה ומעביר שינה. לדעת השו"ע הרב (שם ס"ע ז') אפילו היה ניעור כל הלילה יברך ברכת אלוקי נשמה והמעביר שינה (וכמו שכתב הרמ"א שם סעיף ח' שאין הברכה דווקא על עצמו אלא מברכין שהקדוש ברוך הוא ברא צרכי העולם, וע"ע מסגרת השולחן סי' ב' ס"ק ד', וכה"ח סי' מ"ו ס"ק מ"ט בשם כתבי הארי"ז ל', ולדעת המשנה ברורה (סי' מ"ו ס"ק כ"ד) ישמע מאחר את ברכת אלוקי נשמה והמעביר שינה (עיי"ש בדרי הרמ"א שם סעיף ח' י"א דאפילו לא נתחייב בהן מברך אותן דאין הברכה דווקא על עצמו אלא מברכין שהקדוש ברוך הוא ברא צרכי העולם וכן המנהג ואין לשנות), ומוסיף עליו האליה רבה שם ס"ק י"ב שברכת אלוקי נשמה ומעביר שינה אין לברך אם היה ניעור כל הלילה, ובפרי מגדים שם א"א ס"ק ב' השאיר דבריו בצריך עיון ולכן מסיק דספק ברכות להקל). לג. יש אומרים דאין צריך לברך בבוקר (עי' חיי"א כלל ט' ס"ט, בשם פ"ח, ובאור הגר"א), ויש אומרים דצריך לברך ברכת התורה כי קבעו חכמים ברכה זו בכל יום דומיא דברכות השחר (עי' מג"א שם ס"ק י"ב, וא"ר שם ס"ק ט'). לד. עי' משנ"ב (סי' מ"ז ס"ק כ"ח). לה. דהיינו כשיעור חצי שעה, קיצונו עי' ב' ס"ע ח'. לו. עי' הגהות רעק"א (סי' מ"ז). לז. עי' שו"ת קרן לדוד (או"ח סי' נ"ט), ועי' בנשמת אדם (כלל ג' אות ט') שלא מהני עצה זו. לח. עי' מג"א (סי' מ"ז ס"ק י"ב), וכן ידוע מהמקובלים בשם הארי"ז ה' בכה"ח (סי' מ"ו ס"ק מ"ט), ושו"ע הרב (סי' מ"ז ס"ע ז'), שו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' א'), שו"ת לבושי מרדכי (ח"א או"ח סי' י"ט). לט. הניעור כל הלילה ולא הסיר הטלית קטן מעליו האם צריך לברך עליו. לדעת השו"ע (סי' ח' ס"ע ט"ז) צריך לברך עליו, והרבה חולקים על זה דאין צריך לברך (עי' ט"ז שם ס"ק ט"ו, ומג"א שם ס"ק כ"א, והשו"ע הרב (שם ס"ע כ"ז), ויש שכתבו שטוב לפטור בברכת הטלית גדול (עי' משנ"ב שם ס"ק מ"ב) מ. עי' שו"ע (סי' נ"ח ס"ע א'). מא. עי' ספר מקור הלכה (סי' י"ח). מב. עי' שו"ת יוסף אומץ (להחיד"א סי' ס"ו), שו"ת אד נדברו (ח"ט סי' נ"ד), ועי' שו"ת ארץ צבי (ח"א סי' י"ט). מג. עי' שו"ע (סי' נ"ח ס"ע ג'). מד. דעל שינת היום אינו מברך ברכת המפילה (עי' א"א בוטשאטש סי' רל"א, חיי"א כלל ל"ה ס"ע ד'). ועי' שו"ת קרן לדוד (סי' ס') דמכל מקום נכון לברך ברכת המפילה בלא שם ומלכות. מה. עי' א"א (סי' רל"א).

חלק מהגליון נתנדב ע"י ידידנו הרב דוד שפירא הי"ו

לרגל הולדת בתו למז"ט

ויה"ר שיזכה לגדלה לבעל תורה ולחופה ולמעשים טובים